

Ko prideta gori imenovana poročenca iz cerkve vun, za sačijo jih gori navedeni g. iz zavezanimi rokavi in zahtevajo od gospoda Ivana Karlina, da mora za nevesto 20 K plačati in potem jih pustijo naprej.

Kakor se je pozvedilo je Karlin dal zahtevanih 20 K.

Ker se je to nespodobno dejanje na javni ulici pred farno cerkvijo godilo in sploh v pohujšanje ljudem in posebno mladini, — ker so bili tako rekoč brez rekelcov in v pijanem stanu ker so se ljudje nad tem fantinam zelo zgledovali.

Priča Ivan, Franjo in Jakop Kalan kapucinsko predmestje štv. 6, Oton Sadar štv. 19 in Leopold Hafner štv. 100 oba iz Škofjeloke kateri dokažejo da so na unstran imenovani fantje se pregrešili iz siljevanje proti poročenam Ivanu Karlin.

Mestno stražništvo v Škofjiloki

dne 5. septembra 1905

Anton Kerme, nadstražnik

F. Štukl

SLIKAR JANEZ POTOČNIK

Lani je dopolnil petinsedemdeset let Ločan Janez Potočnik, ki mu z majhno zamudo posvečamo pričujoči zapis o njegovem življenju in delu hkrati z razstavo njegovih del, ki smo jo v galeriji Loškega muzeja odprli v avgustu 1968. Članek o našem slikarju je nastal po razgovoru s slikarjem pred razstavo in obsega predvsem tiste misli in ugotovitve iz razgovora, ki niso mogle biti navedene v katalogu. Predvsem pa se bomo ob Janezu Potočniku pri zapisu iz njegove mladosti srečali še z Ivanom Groharjem. Prav zaradi osebnih stikov Potočnika z Groharjem je vredno, da se ta zapis ohrani kot dopolnilo k vsem dosedanjim člankom o našem velikem impresionistu Ivanu Groharju, saj je bil Janez Potočnik nedvomno edini njegov učenec.

Janez Potočnik, slikar in upokojeni profesor likovne vzgoje, se je rodil 10. maja 1892 v Škofji Loki v Spodnjem Karlovcu v nekdanji gostilni pri Pepetu (danes Kopalniška 1). Tu so imeli Potočnikovi starši gostilno v najemu, kasneje so se preselili in prevzeli gostilno Pri Otetu, za današnjim poslopjem občinske skupščine (nekdaj sodnije, danes Poljanska 2, gostilna pri Otetu pa je bila v sedanjih hiši Poljanska c. 4). Oče Janeza Potočnika je bil doma z Rudnega v Selški dolini, mati pa iz Sorice, kar je treba še posebej poudariti zaradi poznejših stikov z Ivanom Groharjem, ki ga je Potočnikova mati najbrž poznala še iz Sorice, če

pa to ne, je pa poznala Groharjeve starše. Janez Potočnik je obiskoval najprej osnovno šolo v Škofji Loki, nato realko v Ljubljani in še dveletno Mahrovo trgovsko šolo, kar je bila želja Potočnikove matere, ki ni hotela, da bi njen sin, ki se je že takrat zelo zanimal za slikarstvo, bil takšen revež in brezdelnjež kakor Grohar. Janez Potočnik je prve stike s slikarstvom dobil v Ljubljani na realki, kjer sta ga poučevala v risanju profesorja Koželj in Franke. Doma pa ga je z nasveti, ki so bili sicer neredni, usmerjal Ivan Grohar, ki je tudi prepričal domače, da so mladega Janeza poslali na slikarsko akademijo v München.

Potočnik se spominja prvega srečanja z Groharjem takole: »Bil sem še mlad fantič. Včasih sem pomagal doma v gostilni. Nosil sem pijačo gostom. Grohar in pokojni Oto Guzelj sta sedela na vrtu. Grohar je pravkar pripovedoval, da je bil pri njem neki župnik, ki je želel kupiti neko sliko (Potočnik misli, da je šlo za Sejalca). Grohar je za sliko zahteval 800 goldinarjev (tudi tu pripovedovalec ni točno vedel, ali je šlo za goldinarje ali krone). Župnik tiste Groharjeve slike seveda ni kupil, ker se mu je zdela predraga, Grohar pa je menda nalašč ni hotel dati ceneje. Potočnik je torej takrat spoznal Groharja; mati mu je namreč povedala, da je to Grohar, da je slikar, da slika neke slike, sicer pa nič ne dela. Ker je Potočnik že takrat rad risal, mu je mati govorila o Groharju prav z namero, da posvari fanta v njegovi gorčnosti in ga odvrne od takega »nerealnega« poklica.

Drugič sta se Grohar in mladi Potočnik bolje spoznala nekega dne, ko je Potočnik risal z domačega dvorišča loški grad in je Grohar pogledal risbo. Ob tej risbi mu je povedal nekaj nasvetov o perspektivi in o risanju. Po tem prvem srečanju mu je Grohar še večkrat korigiral risbe, Potočnik pa je med počitnicami hodil z Groharjem, nosil slikarsko stojalo in barve ter gledal Groharja pri slikanju. Potočnik se spominja tudi, da mu je Grohar nekoč pokazal neko reprodukcijo iz revije Die Jugend, kjer je bila naslikana zorana njiva. Grohar je rekel o tisti njivi, da je čudovito naslikana in da bi tudi sam rad nekaj podobnega naslikal. Potočnik pravi, da je po tistem delal Sejalca, ki da ga je delal na njivi nasproti sedanje vojašnice za pokopališčem. Za model pa mu je stal neki Jože, ki so ga otroci poznali in pravili, da je malo zmešan. Grohar se je rad drževal v gostilni, ki jo je vodila Potoč-

nikova mati. Posedal je v družbi z že omenjenim Otom Guzeljem, Antejem Gabrom in drugimi, ki so imeli stalno omizje vse do Gabrovega odhoda v Ljubljano.

Zanimiv je tudi Potočnikov spomin na Groharjevo osebnost. Opisuje ga takole: Grohar je bil visok in koščen človek, prav tak, kakršni so ljudje v Selški dolini. Ni veliko govoril. Sedel je pri mizi, kadil viržinko in si z drugo roko vihal brado. Včasih jo je vihal tako, da jo je grizel z zobmi. Znal je biti zelo vljuden in Potočnik se ne spominja, da bi kdaj zaklel. Njegovo kavalirsko obnašanje opisuje z nekim dogodkom, ki hkrati osvetljuje tudi Groharjevo misel o umetniškem delu. V gostilni je Groharju nekdo rekel, naj gre delat. Grohar mu je odgovoril, da dela tudi, če sedi v gostilni, da dela, medtem ko ostali spijo. Kajti »mojega dela ni mogoče opravljati v določnih urah, ker delam z možgani in je vse moje slikarstvo zapisano v mojih mislih. In šele, ko misli dozore, lahko delam po vaše, namreč tako, da me vi vidite pri slikarji, kar pa je že zadnji, končni efekt mojega celotnega miselnega dela in procesa. Jasno je, da vi vsega tega ne razumete in se zato z vami ne bom prepiral, vi pa me pustite pri miru, saj je vseeno ali sede premišlujem doma ali v gostilni.«

Kadar se je Potočnik vračal iz šole v Ljubljani v Škofjo Loko in, če je slučajno srečal na domačem dvorišču Groharja, mu je pokazal risbe, ki so jih delali v šoli. Predvsem profesor risanja Koželj je polagal večjo važnost risbam, ki so nastajale na prostem in ki so jih dijaki delali v prosti naravi. Grohar je te risbe ali akvarelne slike pregledoval in sproti dajal mlademu Potočniku nasvete, da na primer ne sme mešati zelene in rdeče barve in podobno. Potočnika je povabil Grohar na Štemarje v svoj »atelj«. Grohar je delal zelo hitro in nekoliko sunkovito. Med delom je le občasno obmiroval, motreč nastajajočo sliko, nato pa nadaljeval z delom. Grohar je razlagal Potočniku, da dela zato tako, ker ne slika tistega, kar vidi, ampak tisto, kar občuti v svoji notranjosti, tisto, kar je že prej premislil in uskladil s svojimi občutki. Groharjeva tehnika zlaganja barv ni bila všeč Potočniku, ki je bolj občudoval Jakopiča, pač pa je od Groharja prevzel naglino pri slikanju, tako da šele, ko je slika skoraj gotova, začne študirati medsebojne odnose barv, svetlobe, kompozicije in jih naknadno popravlja. V tem delu pogovora je Po-

točnik izjavil, da je nanj najbolj vplival Groharjev Macesen, predvsem na njegovo sliko Pahovčev mlin.

Lahko bi rekli, da je odločitev o Potočnikovi slikarski poti dozorela v nekdanji Čitalnici pri slikanju kulis. Groharju je bil všeč rokovanje, ki ga je naslikal Potočnik. Dejal mu je, da sedaj res že nekaj zna in da bi bil čas za akademijo. Grohar je nagovarjal Potočnikovo mater, naj ga vendar da v šolo, a mati mu je odgovorila, da je najprej kruh, najprej se mora Janez izučiti v poklicu, da ne bo tak lakotnik, kakršen je bil Grohar. Zato je Potočnik končal Mahrovo trgovsko šolo in pridno slikal. Prodral je svojo prvo sliko Madono pisatelju Pinžgarju za cekin. Po končani Mahrovi šoli se je mama le omeščala in dovolila Janezu študij na slikarski akademiji v Münchnu. Grohar mu je izbral risbe, poleg katerih je Potočnik poslal na akademijo še sliko domačega hlapca in jezu pod suškim mostom. Na podlagi teh risb in slik je bil sprejet na akademijo, kjer je vztrajal dve leti do 1. 1919. Po vrnitvi pa se je zaposlil v Krevsovem mlinu, kjer je delal vse do leta 1922, nakar je prevzel trgovino z usnjem in jo vodil do leta 1934, ko ga je slikarstvo zopet zamikalo in se mu je predal do tolikšne mere, da je opustil vse in šel leta 1938 ponovno študirat slikarstvo v Beograd. Do leta 1938, ko je bil s priporočilnim pismom Riharda Jakopiča sprejet na slikarsko akademijo v Beogradu, je občasno razstavljal po nekaj del za prodajo v prostorih umetniške zadruge v Zagrebu. Med tem časom je objavljajl tudi karikature v humorističnem listu Kopriva. Po letu 1934 se je posvetil tudi portretu. Na beograjski akademiji je študiral dve leti, hkrati pa je obiskoval še poseben tečaj risanja akta na Kolarčevi univerzi. Leta 1940 je s štipendijo odpotoval v Benetke, za kar je porabil tudi denar od prodanih slik z razstave, ki jo je priredil v lokalu Polet v Beogradu. V Benetkah je imel atelje skupaj s slikarjem Tonetom Kraljem. Zaradi bližajoče se druge svetovne vojne so ju izgnali iz Benetk. Spomin nanje je ohranjen v edini sliki, ki jo je nepoškodovano prinesel domov (Iz Benetk — Giudeica, 1940, vezana plošča, olje, 50 × 62 cm), hkrati pa je ta slika tudi spomin na nasilno pokopane načrte o študijskem popotovanju v Firenze in Pariz. Do začetka vojne je nato slikal po Bosni. Okupacija ga je zatekla v Beogradu, a osvoboditev je dočakal v Loznici. V Škofjo Loko se je vrnil leta 1945 ter tu do leta 1947 učil risanje, nakar je bil premeščen

v Hrpelje in nato v Tomaj kjer je deloval kot likovni pedagog do upokojitve leta 1965.

Vsa ta leta je slikal. Od prve razstave v Beogradu leta 1940 do druge samostojne razstave v letu 1968 v Novi Gorici je preteklo skoraj trideset let. Bil je odmaknjen od vsega likovnega dogajanja tako, da ga je poznalo le malo ljudi kot slikarja. Še najbolj so ga poznali rojaki v Škofji Loki, kjer je nekaj mesecev po razstavi v Novi Gorici odprl tretjo samostojno razstavo, na kateri je razgrnil pred gledalci delo, ki je nastajalo trideset let. Predvsem je krajina objekt slikarjevega udejstvovanja in zapis poti, ki jo je slikar prehodil od rojstnega kraja, kjer mu je stal ob strani Ivan Grohar, do Beograda in Benetk in zopet do rojstnega kraja, iz katerega je odšel na Kras, kjer so mu potekla leta službovanja in kjer se je stalno naselil in od tam sedaj obiskuje svoj rodni kraj. Leta študija na akademijah so dala Potočniku samo nujen napotek k obvladovanju slikarstva. Realizmu in naturalizmu zvest si je v treh decenijah slikarstva izbral svetlo barvno skalo in tehniko slikanja z lopatico, kar je morda še vedno vpliv velikega vzornika Groharja, ki je še posebno očiten v sliki Snežni metež (olje, vezana plošča, 1940, 58 × 60 cm). Pri drugih slikah pa je tehnična sorodnost ostala, slikarski problemi pa so drugačni: Potočnik skuša ohraniti na svojih slikah resnično podobo sveta, stalno jasnost in čistost barv, potenciranih pod sončno lučjo do izrednih jakosti v najsvetlejši skrajnosti.

Janez Potočnik je o svojem delu povedal približno takole: »Včasih, ko gledam svoje delo, svoje slike, mislim, da sem nekaj naredil, da sem nekaj. V kakem trenutku pa si mislim, da nisem nič, toda takoj nato se spomnim, da če sem naredil le dve ali tri dobre slike, sem zadovoljil svojemu poslanstvu. Sicer pa, kaj bi brez nas malih, kako bi potem lahko brez nas nastajali veliki... Tehnika mojega slikanja z lopatico? Ne vem, kaj bi rekel. Včasih potegnem črto z lopatico, drugič nanašam barvne lise. Podredim se pravilom zračne perspektive in le rahlo spreminjam motiv, ki sem si ga izbral. Predvsem pazim na osvetlitev predmetov v naravi in sem opustil zelo močne sence. Zdaj jih slikam rahlo, tako da ima slika več zraka. Sem realist in črta mi veliko pomeni, toda še več svetloba. Tej poklanjam največ pozornosti. Najraje bi delal samo z barvo, podobno kot Jakopič, da bi izražal svoja občutja kot moj učil-

telj Grohar. Toda to je težko, morda še nisem dozorel kot slikar.«

S temi slikarjevimi besedami končajmo ta zapis, ker najbolj izražajo vse tisto, kar slikar s svojim delom treh decenijev kot obračun polaga pred nas.

Andrej Pavlovec

NENAVADNA ŽIVLJENJSKA POT

Kam vse je življenje zaneslo naše ljudi in kako nenavadno se je odigravalo, nam kaže primer duhovna Jožefa Jerama iz Smoleve pri Zeleznikih, ki je proti koncu prejšnjega stoletja misijonaril v ZDA in ustanovil v hribih Kalifornije posebno kolonijo žalostnega spomina.

Slovenski biografski leksikon piše v prvi knjigi na 404. strani o Jeramu, da se je rodil »okoli 1865 nekje v kamniškem ali loškem okraju, se šolal v domovini in na zavodu St. Francis Seminary v mestu Milwaukee v državi Wisconsin, misijonaril v bližini Carta v Kaliforniji, severno od San Franciska, in se spustil v drzno kolonizacijsko špekulacijo z ustanovitvijo slovenske naselbine, ki se je nesrečno končala za mnoge slovenske izseljence in zanj.«

Rojstni podatki so zdaj ugotovljeni. V krstni knjigi selške fare je vpisano, da se je 7. marca 1844 rodil v Smoljevi št. 38 Jožef Jeram kmetu Lovrencu Jeramu in Mariji, rojeni Demšar, iz Javorij. Da je ta Jožef poznejši ameriški misijonar Peter Josip Jeram, je razvidno iz dejstva, da je imel dve leti mlajšega brata Lovrenca, ki je po njegovi smrti pisal Jožefu F. Buhu, uredniku Amerikanskega Slovencea.

O Jeramu in njegovem ponesrečenem podvigu povzeman podatke iz članka »Rajska dolina«, ki ga je napisal izseljenec Ivan Molek v Ameriškem družinskem koledarju za leto 1931 (str. 32—42) po pripovedovanju udeležencev in po Jeramovih pismih ter objavah v časopisih. Predstavlja ga kot zelo inteligentnega, sposobnega in delavnega moža. Posebej poudarja, da je pisal dobro slovenščino, imel smisla za jezikoslovje in je priredil slovensko-angleško slovnico ter pripravljaj slovar za slovenske izseljence. »Njegova pisma pa pričajo.« tako piše »da je zgrešil poklic: bil je boljši trgovec kot dušni pastir in se je vedno bolj brugal za business kot za vse drugo.« To njegovo nagnjenje je bilo gotovo eden od nagibov za njegovo velikopotezno akcijo, ki meji že kar na pustolovščino.

Leta 1895 se je Jeram lotil zanesenjaškega načrta, da »spravi Slovence ven na